

FN's generalsekretær gennem tiderne

Af Kirsten Larsen

Den sekulære pave, verdens moralske kompas, diplomaten over alle diplomater. Der er blevet hæftet mange fine ord og titler på FN's generalsekretær gennem tiderne. Men alle, der har fået posten, er blevet valgt ud fra forventningen om, at de ikke generer nogle af de store lande. Den nuværende generalsekretær fik en sværere start end de fleste.

Mindre end tre uger efter, at António Guterres var rykket ind i det store hjørnekontor på 38. etage i FN-hovedkvarteret i New York, indtog Donald Trump Det Hvide Hus i Washington. På det tidspunkt havde de to allerede talt sammen. USA's kommende præsident var en af de første, den nye generalsekretær ringede til.

Siden da har en stor del af generalsekretærens arbejde handlet om at fastholde USA som spiller på den multilaterale bane. Og selv om listen over aftaler og organisationer, som USA under Trump har trukket sig ud af, er

lang, så er USA stadig til stede i FN, og forholdet mellem dem kunne faktisk have været værre.

Den del af opgaven får Guterres topkarakterer for. Ingen kunne have gjort det bedre, lyder vurderingen fra tidligere og nuværende FN-diplomater. Guterres har dygtigt brugt den igangværende reformproces til at signalere, at der bliver lyttet til de amerikanske krav om besparelser og effektiviseringer.

Men på andre områder har Guterres indtil videre skuffet. Han har endnu ikke fundet sin stemme, og den er der brug for i krisetider i en dybt splittet verden; Han er FN's generalsekretær. Han burde være den, mennesker i hele verden kan finde støtte og håb hos, den stemme, man kan stole på. Og også en stemme, der kan skubbe verdens ledere i den rigtige retning.

FN's nuværende generalsekretær lyder stadig som det, han var engang: nemlig en politiker i et lille land, der passer på, hvad han siger til de store og

---

Kirsten Larsen (f. 1956) er redaktionssekretær på globalnyt.dk. Hun har dækket FN-systemet og internationalt samarbejde siden 1993, først og fremmest på programmet Orientering på P1 i DR, og har dermed fulgt de seneste fire generalsekretærer.

---

stærke. Han er på en måde blevet fikseret af forholdet til USA.

Guterres har dygtigt brugt den igangværende reformproces til at signalere, at der bliver lyttet til de amerikanske krav.

Det var slet ikke sådan, portugisiske Guterres så sig selv som generalsekretær. I hvert fald ikke før han begyndte, vurderer Richard Gowan, der er FN-direktør i International Crisis Group. Guterres ville ifølge Gowan gerne være noget i retning af Dag Hammarskjöld, en mægler og en politisk spiller.

Jobbet skaber personen

Dag Hammarskjöld er FN's bedst kendte generalsekretær, vidt berømt for sin høje integritet og moralske standard og for sin vilje til at gå op imod de store lande, når det var på sin plads. Han døde i et mystisk flystyrt under en mission til Congo i 1961. På det tidspunkt var han blevet heftigt kritiseret af Storbritannien og Frankrig, Sovjetunionen krævede hans afgang. Og på et tidspunkt, da det var USA, der var ude efter ham, skrev han:

“Det er bedre for FN at miste USA's støtte, fordi organisationen står fast på lov og principper, end at overleve som et redskab for politiske formål, der ikke er blevet besluttet eller godkendt af FN's vigtigste organer.”

Men at Dag Hammarskjöld fik jobbet, var i virkeligheden en fejltagelse – eller i det mindste en total tilfældighed. På et tidspunkt, da Sikkerhedsrådets medlemmer var kørt fuldstændigt fast i diskussionen om, hvem der skulle efterfølge Trygve Lie, smed Frank-

rig nogle alternative navne på bordet, deriblandt Hammarskjölds. Ingen andre end den franske ambassadør havde mødt ham eller hørt om ham, og han var ikke kandidat til posten. Dag Hammarskjöld blev af de fem faste medlemmer af Sikkerhedsrådet anset som en harmløs bureaukrat. Så ham valgte de.

Kort efter midnat 1. april 1953 blev Hammarskjöld ringet op af en journalist: “Vi kan forstå, at De er blevet udpeget til at blive generalsekretær for FN.”

“Hvilken usmagelig aprilsnar, det er noget vrøvl,” lød svaret. Ti dage efter blev han indsat.

Dag Hammarskjöld voksede i embedet, som de fleste generalsekretærer har gjort. Om Javier Pérez de Cuéllar (1982-1991) sagde man på forhånd, at han var så anonym, at det ikke ville plasse, hvis han faldt i vandet. Kofi Annan (1997-2006) blev valgt, fordi der efter den superintelligente, men meget omstridte leder, Boutros Boutros-Ghali (1992-1996), var brug for at få en person i spidsen for FN, der kunne kitte medarbejderne sammen igen, en person, der var tiltro til i FN-systemet, men som selvfølgelig ikke ville udfordre de store medlemslande. Siden har Sikkerhedsrådet ikke valgt 'harmløse bureaukrater', men mennesker med politisk erfaring.

Og selv den ultraforsigtige Ban Ki-Moon (2007-2016), der indledte sin første embedsperiode med at spørge USA til råds om alt, og endda kom til nærmest at undsige menneskerettighederne i en af sine første taler, voksede markant med opgaven.

Skal man dømmе efter António Guterres' tale til den virtuelle generalforsamlingsåbning i år, er der også begyndt at ske noget. Det var nok hans mest markante tale hidtil, hvor han kraftigt understregede nødvendigheden af at samarbejde og direkte sagde, at populismen og nationalismen har fejlet.

“Vi har set bemærkelsesværdige eksempler på lederskab, men de er sjældent forbundet med magt. Og magt hænger ikke altid sammen med det nødvendige lederskab,” lød det blandt andet fra generalsekretæren.

Afspejler FN's sjæl

“Generalsekretæren er vigtig. Han er organisationens ansigt, han er dens sjæl. Alle medlemslande har deres egne dagsordener. Det er vigtigt med en person, der formår at få dem alle til en gang imellem at gå i samme retning,” siger den danske diplomat Michael Møller, der senest var direktør for FN's hovekvarters afdeling i Geneve og nu sidder i bestyrelsen for Kofi Annan Foundation.

FN's generalsekretær personificerer de principper og værdier, som verdensorganisationen bygger på. De

FN's generalsekretær personificerer de principper og værdier, som verdensorganisationen bygger på.

idéer, som især USA formulerede, da man midt under Anden Verdenskrig udtænkte systemet, der skulle sikre, at rædslerne aldrig skulle gentage sig. Det er ham (vi venter stadig på den første kvinde), der sætter kursen for FN's

mange medarbejdere, det er ham, som først og fremmest tegner organisationen i medierne, det er ham, der høfligt prøver at holde verdens ledere på rette spor. Det er også ham, der passer på FN's omdømme.

Det er en vigtig rolle, og det er formentlig hovedårsagerne til, at når stærke magthavere ser sig sure på FN-systemet og en lidt for åbenmundet generalsekretær, så har det været personen, de er gået efter. Det skete med Dag Hammarskjöld, hvor nogle af sikkerhedsrådets fem faste medlemmer udbredte forlydender om hans påståede homoseksualitet i en tid, hvor det var forbudt i mange lande. Det skete med Kofi Annan, efter at han åbent havde sagt, at invasionen af Irak var ulovlig.

I forhold til Kurt Waldheim (1972-1981) var det modsat. Efterretnings-tjenester, blandt dem CIA, sad tungt på oplysninger om Waldheims nazistiske fortid og tjeneste på Balkan under Anden Verdenskrig. Waldheim havde været officer i en enhed, der begik krigsforbrydelser på Balkan – på et tidspunkt hvor han fejlagtigt havde oplyst, at han havde trukket sig fra aktiv tjeneste. Den øverstbefalende general blev henrettet for krigsforbrydelser, mens der stadig er uklarhed om Waldheims rolle som sprogofficer. Han blev aldrig retsfulgt. Men at han havde løjet om sit virke under Anden Verdenskrig, blev afsløret i 1986. De oplysninger havde stormagterne længe før, så de havde styr på, at FN's generalsekretær ikke foretog sig noget, der gik alvorligt imod deres interesser.

På tur mellem kontinenterne

Der står meget lidt i FN-pagten om generalsekretæren, som betegnes som organisationens administrative chef. Generalsekretæren vælges af Generalforsamlingen efter indstilling af Sikkerhedsrådet, vedkommende skal være uafhængig af nationale interesser, og medlemslandene har pligt til at respektere både generalsekretærens og de ansattes internationale hverv, medlemmerne skal ikke prøve at påvirke FN til at varetage enkelte landes særinteresser.

Men alt handler om særinteresser, når Sikkerhedsrådet skal bestemme sig for en kandidat. Vetoer og trusler om vetoer fyger fra de fem faste medlemmer (USA, Frankrig, Folkerepublikken Kina, Rusland og Storbritannien). Det meste klares ved uofficielle afstemninger, som samtidigt giver kandidater uden en chance et vink med en vognstang om, at de godt må trække sig. Sådan kan det fortsætte i månedsvis, indtil rådet har fundet en kandidat, som ingen af de fem faste medlemmer har så meget imod, at de blokerer. Derefter sendes kandidaten til godkendelse i Generalforsamlingen, der indtil nu altid har fulgt Sikkerhedsrådets indstilling.

Den uskrevne hovedregel er, at posten går på tur mellem kontinenterne, der hver har to perioder. Så da USA nægtede at forlænge Boutros-Ghali, gav det plads til Annan. Og hvis Guterres vælger at stoppe efter næste år eller bliver stoppet, ja så er der plads til en europæisk kvinde – som for eksempel Tysklands stærke forbundskansler Angela Merkel. Men selv om det er en

ønskedrøm hos mange – formentlig et skrækscenarie for andre – så er der i skrivende stund ikke rygter om modkandidater til Guterres, kun lidt rumlen fra den afrikanske gruppe om, at de ikke er helt tilfredse, fordi der er for lidt fokus på deres kontinent.

Skulle have været en kvinde

I 2016, da António Guterres blev valgt, blev valgprocessen gennemført i en hidtil uset åbenhed. Med danske Mogens Lykketoft som formand for Generalforsamlingen blev der gennemført offentlige høringer med kandidaterne.

“Den daværende amerikanske administration havde ikke noget imod det. Rusland ville helst ikke have det, men da vi talte med den russiske ambassadør Vitalij Tjurkin, så endte han med at sige ’prøv I da bare det. Det sker der alligevel ikke noget ved.’ Vi fik tilsagn og satte det i værk, så hurtigt det overhovedet kunne lade sig gøre,” fortæller Mogens Lykketoft.

FN kan hjælpe verdens politiske ledere med at træffe de svære langsigtede beslutninger, som der ikke er mange stemmer i.

De mindre lande fik mulighed for at stille spørgsmål til kandidaterne i salen, det samme gjorde civilsamfundsgrupper udefra. Interessen viste sig at være langt større end forventet, og også presset udefra med kampagner for især, at den næste generalsekretær skulle være en kvinde.

“Det var ikke længere en kvalitet, sådan som det altid har været, at være en diskret kandidat, som russerne

og amerikanerne – og i nyere tid kineserne – mødes i et baglokale for at beslutte, om det er en, de alle kan leve med, som ikke vil genere så meget. Vi fik kandidaterne frem og hørt. Der kom en dynamik ind i processen, som ikke tidligere har været der. De mindre lande blev hørt gennem de ti valgte medlemmer af Sikkerhedsrådet,” siger Lykketoft.

Hele processen endte med, at Sikkerhedsrådet valgte den mand, de helst ville have. Men han blev ikke valgt som den laveste fællesnævner. António Guterres var den kandidat, der ifølge iagttagere dengang gjorde klart det bedste indtryk ved høringerne.

Og hvorfor er det så så vigtigt, hvem der er generalsekretær for FN? Det er det, fordi netop FN kan hjælpe verdens politiske ledere med at træffe de svære langsigtede beslutninger, som der ikke er mange stemmer i. Med verdensmål, på klimaområdet, med rettigheder og normer for god opførsel, fattigdoms- og sygdomsbekæmpelse, med flygtninge og migration.

Som diplomaten Michael Møller siger: “FN er i stand til at bygge en bro mellem det gamle og det nye. Derudover skal vi huske på, at det, FN foretager sig, påvirker alle klodens mennesker hver eneste dag.”

FN's generalsekretærer

1. Trygve Lie, fra Norge, 1946-1952
2. Dag Hammarskjöld, fra Sverige, 1953-1961
3. U Thant, fra Burma (nu Myanmar), 1961-1971
4. Kurt Waldheim, fra Østrig, 1972-1981
5. Javier Pérez de Cuéllar, fra Peru, 1982-1991
6. Boutros Boutros-Ghali, fra Egypten, 1992-1996
7. Kofi A. Annan, fra Ghana, 1997-2006
8. Ban Ki-Moon, fra Sydkorea, 2007-2016
9. António Guterres, fra Portugal, 2017-

Gladwyn Jebb, fra Storbritannien, fungerende generalsekretær fra 24. oktober 1945 til 1. februar 1946.

